Krisis

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kriz Zamanlarında Ütopya ve Umudun Döngüsel Doğası

Koray Ekren[a]

[a]Milli Eğitim Bakanlığı, Kırklareli, Türkiye
E-posta: koray.sft.79@gmail.com

ÖZ

Bu çalışmanın amacı ütopyaların yalnızca kriz anlarında ortaya çıkabildiği yönündeki düşünceyi temel alarak, tarihsel, sosyolojik ve felsefi bir sorgulama sunmaktadır. Ütopya, yalnızca geleceğe dair ideal toplum modelleri sunmakla kalmaz, mevcut düzenin eleştirisini yapar. Bununla birlikte kriz ortamlarında hakikatin yeniden inşasına da imkân tanır. Toplumsal ve siyasal çözümlerin yoğunlaştığı dönemlerde ütopya, alternatif bir yaşam biçiminin imgesine dönüşür. Bu bağlamda ütopya, krize tepki olarak gelişen yaratıcı bir düşünsel cevaptır. Makale, arzudan doğan umut kavramını merkeze alarak mevcut yapının tahakkümcü doğasına karşı kolektif bir dirençte ütopyanın rolünü tartışır. Kriz, burada bir çöküş değil dönüşümün ve yeniden kurulum döngüsünün başlangıcıdır. Kriz kavramının ütopya ile olan ilişkisi, çalışmanın temel tartışma alanını oluşturur. Ütopyalar krizle var olur ve krizin muhtevasından hareket ederek alternatif bir evren ortaya koyar. Bu evren tasavvuru bireysel ve kolektif varoluşun zeminini de oluşturur. Ütopya aynı zaman da umudun sürekliliğini sağlayan döngüsel bir hareket olarak ortaya çıkar. Döngü sayesinde kriz siyasal ve toplumsal yaratıcılığın ortaya çıkmasına sebep olur. Bu bağlamda ütopya, sadece bir düş değil, krizle şekillenen bir politik hareket alanı, kolektif isteklerin yoğunlaştığı bir gelecek tahayyülüdür.

Anahtar Kelimeler
Ütopya • kriz • postmodernizm • umut • hakikat • distopya

The Cyclical Nature of Utopia and Hope in Times of Crisis

ABSTRACT

The aim of this study is to present a historical, sociological and philosophical inquiry based on the idea that utopias can only emerge in times of crisis. Utopia not only presents ideal models of future society, but also criticizes the existing order. However, it also allows for the reconstruction of truth in times of crisis. In periods when social and political solutions intensify, utopia becomes the image of an alternative way of life. In this context, utopia is a creative intellectual response to crisis. Centering on the concept of hope born of desire, the article discusses the role of utopia as a collective resistance against the dominationist nature of the existing structure. Crisis here is not a collapse but the beginning of a cycle of transformation and reconstruction. The relationship between the concept of crisis and utopia constitutes the main area of discussion of the study. Utopias come into existence through crisis, and they present an alternative universe based on the content of the crisis. This conception of the universe also constitutes the ground for individual and collective existence. Utopia also emerges as a cyclical movement that ensures the continuity of hope. Thanks to the cycle, the crisis leads to the emergence of political and social creativity. In this context, utopia is not just a dream, but a field of political movement shaped by crisis, a future imagination where collective aspirations are intensified.

Keywords
Utopia • crisis • postmodernism • hope • truth • dystopia

Atıf: Ekren, K. (2025). Kriz zamanlarında ütopya ve umudun döngüsel doğası. *Krisis*, *1*(1), 59–74. https://doi.org/10.65552/krisis.2025.1.1.004
Başvuru: 28.04.2025 **Kabul:** 12.06.2025

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

EXTENDEDABSTRACT This study approaches utopian thought as a form of political, existential, and intellectual resistance that emerges in times of crisis. Although utopia has historically been associated with designs for ideal societies, this text evaluates it as a critical consciousness and call for transformation that aims to transcend the limitations of the present. Utopia begins with a critique of existing reality; by questioning the disrupted balance, the dissolved meaning, and the broken structures, it lays the groundwork for a search for a new truth. In this sense, utopia occupies a special place in political imagery as a field of thought that develops in tandem with crisis.

Social and political crises are not only thresholds of collapse and uncertainty, but also thresholds that open the door to creative thinking and the birth of new social models. Utopia emerges precisely at these thresholds. The void that emerges with the dissolution of the existing structure becomes a field of possibility for utopian imagination. This imagination breaks free from the constraints of the past and proposes a direction for the future. The connection between desire and hope is decisive at this point. Desire senses the inadequacy of the current situation; hope carries the idea that this inadequacy can be overcome. Utopia articulates a quest for freedom against existing forms of domination by bringing these two dynamics together.

The article examines how utopia has been shaped as a form of thought nourished by crisis within the framework of conceptual history. In particular, it analyses how the concept of 'crisis' intersects with utopian thought, along with its historical transformations of meaning. The conceptual history approach shows that crisis is not merely a situation but also a historical experience structured around specific meanings. In this context, utopia has developed intertwined with crisis on both historical and intellectual levels. Here, crisis is not destruction; it is a challenging but creative condition for intellectual leaps and political imagination.

Utopia is also a critique of time. It is an attempt to break free from the myths of the past and the impositions of the present. It reckons with the present, reaches into the future, and articulates a possibility that lies outside of what currently exists. In this sense, utopia proposes an alternative order to social reality, not as a purely abstract design for the future, but as a thought that intervenes in the present. The critique of the existing and the contemplation of what lies beyond strengthen the political nature of utopia. Hope here is not merely an expectation; it is the basis of a collective orientation and resistance.

This study focuses on the concept of freedom-based utopia and examines how utopian ideas developed in response to relations of domination took shape during periods of crisis. Utopia is a practice of thought developed in opposition to the absoluteness of the existing order. It carries a will to question, transform and transcend the social structure in which it is lived. In this sense, utopia represents the political creativity that emerges in times of crisis. The effort to find direction in uncertainty is one of the most fundamental functions of utopia. In this respect, utopia is not a way of overcoming crisis, but a way of constructing the new by passing through it.

In conclusion, this article examines how utopia functions politically and intellectually during times of crisis, how it structures hope, and how it centres freedom as a founding principle. Utopia is a movement of thought that organises hope in times of crisis, comes to terms with the past, and develops a collective vision for the future. This movement not only transcends the limits of the existing structure but also creates a new political arena and a set of social possibilities. Hope, here, is not a passive expectation but a transformative force. This cyclical relationship between utopia and crisis is re-established at every historical turning point, offering fresh possibilities for political thought.

Ütopya krizden doğar. Bu ifade yalnızca tarihsel bir gözleme değil, aynı zamanda felsefi ve politik bir zorunluluğa işaret eder. İnsanlık tarihine bakıldığında, ütopyaların çoğunlukla var olan siyasal ve toplumsal yapıların çöküşe geçtiği, hâkim yapıların meşruiyet krizi yaşadığı veya mevcut toplumsal tahayyüllerin anlamını kaybettiği dönemlerde ortaya çıktığı görülmüştür. Ernst Bloch'un (2007) *Umut İlkesi* eserinde vurguladığı gibi, ütopya yalnızca bir düş değil, geleceğe dönük henüz olmayanın devrimci içeriğini taşıyan somut bir arzu biçimidir. Fredric Jameson (2009) ise ütopyayı, ideolojinin ötesine geçen bir temsil krizi olarak değerlendirirken, ütopyanın modernliğin çelişkileriyle yüzleşme biçimi olduğunu öne sürer. Bu bağlamda ütopya, yalnızca tahayyül değil, aynı zamanda kriz karşısında hakikatin yeniden kurulabileceği bir döngü alanıdır.

Bu makaledeki temel argüman, ütopyaların salt edebi metinler ya da idealler değil, toplumsal kırılma anlarında ortaya çıkan politik ve toplumsal zorunluluklar olduğudur. Ütopya, tarihsel bir kriz durumunun emareleri olarak değil, çözüm arayışının kurucu unsuru olarak değerlendirilmelidir. Modernleşme süreci boyunca ütopyalar, Aydınlanma'nın ilerleme düşüncesiyle birlikte hakikat, düzen, rasyonalite ve bilimsel bilgiyle örülü kurgularla iç içe geçmiştir (Ekren,2022, ss. 53-54). Ancak bu ütopyalar çoğu zaman kendi karşıtlarını, yani distopyaları da doğurmuştur. Distopyalar, ütopyaların içerdiği mutlakiyetçiliğin, tek hakikat iddialarının ve sistematik idealizmin eleştirisi olarak belirir. Krishan Kumar, ütopyanın bu ikili doğasına dikkat çekerek ütopya ile karşı-ütopya arasındaki sınırların tarihsel bağlamda değişken olduğunu belirtir (Kumar, 2006, ss. 180-181).

Miguel Abensour'a (2009) göre ise ütopya, baskıcı rasyonaliteye ve yönetsel modernliğe karşı özgürlüğün alternatif zeminidir. Reinhart Koselleck'in (2009) kavramlar tarihi perspektifi ise, krizin sadece olumsuzluk değil, bununla birlikte kavramsal yenilenmenin ve zaman bilincinde dönüşümün taşıyıcısı olduğunu ortaya koyar. Alain Badiou (2015), hakikatin bir olayla ortaya çıktığını ve siyasetin bu olayın sadakatiyle sürdürüldüğünü söylerken, ütopyanın böylesi bir hakikat olayı olarak okunabileceğini ima eder. David Harvey (2008) ise, neoliberal kentleşmenin mekânsal krizleri üzerinden ütopyacı tahayyüllerin kaçınılmazlığını vurgular.

Makalede, ütopyaların krizle şekillendiği fikrinden hareketle, ütopyanın pratiğe aktarılabilecek bir düşünce olmakla birlikte tarihsel gereklilik olarak yeniden nasıl anlamlandırılabileceği de tartışılacaktır. Bu amaçla, ütopya ile kriz arasındaki ilişkiler kuramsal boyutlarıyla ele alınacaktır. Kuramsal analiz; Ernst Bloch'dan Jameson'a, Abensour'dan Koselleck'e, Badiou'dan Harvey'e kadar çeşitli düşünürlerin bakış açıları doğrultusunda ele alınacaktır. Ancak söz konusu düşünürlerin görüşleriyle sınırlı kalmayacak, aksine hakikat, tahakküm, ütopya eksenindeki döngüsel ilişki de tartışmanın temelini oluşturan ana unsurlardan biri olacaktır.

Kavramsal Çerçeve ve Teorik Zemin

Ütopya ve distopya kavramları birbirini dışlayan değil, tamamlayan formlarıdır. Ütopya bir idealin, distopya ise o idealin olumsuz halinin edebi-politik ifadesidir. Ancak her iki kavram da belirli bir kriz ortamında, mevcut düzenin çözüldüğü veya işlevini yitirdiği anlarda belirir. Bu nedenle ütopya, yalnızca ideal bir toplumun hayalini kurma amacına matuf değildir; aynı zamanda bir eleştiri biçimi, mevcut dünyanın yetersizliklerine karşı bir karşı-dil kurma girişimidir (Kumar, 2006, ss.186-187). Distopya ise çoğu zaman ütopyaların içerdiği mutlakıyetin ve hakikat iddiasının olası tahakküm biçimlerine dönüşmesini gözler önüne serer. Bu durum zamanla ütopya ile distopya arasında döngüsel bir ilişkiye dönüşmüştür. Bu ilişki, ideal düzen arayışlarının tahakküme dönüşmesiyle ortaya çıkan distopik düzenlerin, yeni bir ütopya ihtiyacını doğurduğu bir süreçtir (Ekren, 2022, ss. 93-94). Bu döngüsel yapı, ütopyaların tarihsel krizler içinde nasıl bir yeniden doğuş yaşadığını göstermesi açısından önemlidir. Özellikle postmodern düşünce bağlamında hakikat krizi, ütopyaların da biçim değiştirmesine neden olmuştur.

Postmodernizmin hakikat anlayışına yönelttiği eleştiriler, ütopyayı yeniden düşünmeyi gerektirir. Zira modern ütopyalar çoğu zaman tekil bir hakikatin mutlaklığına yaslanarak ideal toplumun modelini çizerken, postmodern eleştiri bu tür mutlak anlatıların sorgulanması gerektiğini öne sürer (Lyotard, 2013). Bu bağlamda distopya, modern ütopyanın sınırlarını belirlerken postmodern çoğulculuğun tehlikelerini de açığa çıkarır. Bloch (2007), ütopyanın krizle kurduğu ilişkiyi henüz olmayana duyulan umutla açıklar. Ona göre ütopya, mevcut koşullarda yetersiz olanın bilinç düzeyinde aşılma çabasıdır. Bu nedenle kriz, ütopya için bir önkoşuldur. Krizin olmadığı yerde ütopyaya da ihtiyaç duyulmaz. Ütopya, yalnızca yıkılmış olanın değil, aynı zamanda yeninin imkânını içinde taşıyan bir tahayyüldür.

Fredric Jameson (2009, s. 277) ise ütopyayı "dünyayı farklı düşünebilme yetisinin son kalesi" olarak tanımlar. Ona göre ütopya, kriz zamanlarında ortaya çıkan bir arzu yapısıdır. Düzenin kendisi değil, düzenin ötesine geçme düşüncesidir. Ütopyanın krizle olan ilişkisi bu yönüyle hem tarihsel hem yapısaldır. Ütopya krizden doğar; çünkü kriz, sürekliliğin kırıldığı, normların boşa çıktığı, geleceğin yeniden düşünülmesi gereken bir aralıktır. Oluşan aralık içinde bir umut nüvesini de barındırır. Arzudan doğan umut mevcut yapının tahakkümüne karşı bir alternatif arayışıdır.

Umut, Arzu ve Dayatma

Ütopyayı salt bir hayal ürünü olarak değil, tarihsel bir zorunluluk ve politik bir imkân olarak gören düşünürlerden biri Bloch'tur. Bloch'un (2007, s. 247) *Umut İlkesi* adlı yapıtı, ütopyanın temelinde yatan "henüz olmayan" düşüncesi üzerine kuruludur. Bu yaklaşım, ütopyayı geçmişe dönük nostaljik bir ideal olmaktan çıkarır. Ütopyayı, geleceğe dönük bir

girişim haline getirir. Bloch'a (2007) göre, ütopyalar insanların içinde bulunduğu eksik ve adaletsiz dünyaya karşı, başka bir dünyanın mümkün olabileceğine duyulan kolektif arzunun ürünüdür. Bu arzu, somut bir tarihsel bağlama dayanır ve yalnızca bireysel bir düş değil, toplumsal bir hareket olarak görülmelidir.

Bloch ütopyaları soyut ve somut ütopyalar olarak ikiye ayırır. Soyut ütopyaların gerçeklikle ilişkileri zayıf ve daha çok bireysel arzulara dayanırlar. Somut ütopyalar ise tarihin çelişkilerinden beslenen, maddi koşullara bağlı olarak örgütlenen ve gelecekteki özgürlük olanaklarını içinde barındıran projelerdir (Bloch, 2005, s. 75). Bu bağlamda ütopya, bir fikrin ötesinde, tarihsel süreçlerin içinde gelişen bir mecburiyettir. Kriz anları bu mecburiyetin en yoğun hissedildiği, ütopyacı tahayyülün harekete geçtiği dönemlerdir.

Jameson da Bloch gibi ütopyayı bir tür arzu ekonomisi olarak ele alır. Jameson'a (2009) göre ütopya, yalnızca geleceği temsil etmez. Bunun yanında mevcut düzenin sınırlarını görünür kılan, bu sayede de imkânsızı düşünmeye zorlayan bir söylem biçimidir. Ütopya onun için yalnızca kurmaca bir toplum tasviri değil, aynı zamanda düşünsel ve ideolojik bir kopuş aracıdır. Jameson, ütopyanın otoriteyle ya da hâkim ideolojilerle çekişme içinde var olduğunu belirtir. Bu yönüyle ütopya, var olanı onaylamaz, tersine onun olanaksızlıklarını ve çelişkilerini ortaya döker. Jameson'un en çarpıcı katkılarından biri, ütopyayı bir "bilişsel haritalama" aracı olarak kavramsallaştırmasıdır. Ona göre geç kapitalizm çağında bireyler, toplumsal yapının karmaşıklığı içinde yön duygusunu yitirmiştir. Ütopya, bu dağınık yapıda bireyin konumunu yeniden kurmasına, başka bir dünyanın tahayyülünü mümkün kılmasına yardımcı olur (Jameson, 2009). Bu da ütopyayı, gelecek tahayyülünün ötesinde bir şimdiki zaman eleştirisi haline getirir. Bu zaviyeden değerlendirilecek olursa, Bloch ve Jameson, ütopyayı krizle birlikte düşünürken, onu hem bir umut hem de bir politik hareket olarak tanımlar. Bloch'a göre ütopya umutla kurulur, Jameson'a göre ise arzu ve eleştiriyle işler. Her iki düşünür, ütopyayı pasif bir tahayyül olarak değil, tarihsel bir zorunluluk ve dönüşüm arzusu/itkisi olarak görür. Kriz zamanlarında ütopyacı düşünce, var olan düzenin çelişkilerini ifşa etmekle kalmaz, yeni bir dünya tasavvuruyla harekete geçirici olanaklar da sunar.

Ütopya Kavramının Dönüşümü

Ütopya düşüncesi, durağan bir yapıda değildir. Çağın, toplumsal ihtiyaçların ve siyasal hareketlerin ortaya koyduğu şartlara paralel olarak biçim değiştiren bir düşünce formu olarak ele alınmalıdır. Krishan Kumar (2006), ütopyaların biçimsel ve tarihsel dönüşümünü analiz ederek bu alana önemli katkılar sunmuştur. Ona göre ütopya, Batı düşüncesinin özüne içkin bir kavram olmakla birlikte, her tarihsel dönüşümde farklı anlamlara bürünmüştür. Kumar (2006), Thomas More'un *Utopia* adlı eserini yalnızca türün başlangıcı değil, aynı zamanda modern ütopyacılığın ilk sistematik örneği olarak değerlendirir. Ancak Kumar'a göre ütopya yalnızca ideallerin ifadesi değil, aynı zamanda somut tarih-

sel krizlerin neticesinde, siyasal ve toplumsal çözülmelere verilen bir tepkidir. Bu yüzden ütopya, çoğu kez bir alternatif siyaset biçimi olarak görülür.

Kumar ayrıca, ütopya ve karşı-ütopya arasındaki ilişkinin kesin çizgilerle ayrılmadığını, bu iki biçimin birbirine dönüşebilir olduğunu savunur. Ütopyanın idealist yönü zamanla tahakkümcü rejimlere dönüşebilirken, distopyalar da eleştirdikleri düzenin zemininde yeni ütopyalar doğurabilir. Bu görüş, "döngüsel ilişki" ile örtüşmektedir. Edebi bir tür olarak distopyanın ütopyanın karşıtı, anti-tezi olduğu görüşü hâkimdir. Fakat farklı bir bakış açısıyla ütopya distopya ilişkisinin döngüsel bir yapısının olduğu görülmektedir. Ütopyaların temel dayanağı olan idealizmin kerteriz aldığı üst anlatılar ve o anlatıların referans aldığı hakikat postmodern dönemin görecelilik kuramı bağlamında distopyayı da oluşturan unsurdur (Ekren, 2022, s. 94). Aynı zamanı ve mekânı paylaşan fakat modern düşünceyi farklı yorumlamaları sonucunda çatışma içerisinde olan yapılar meydana gelmiştir. Postmodern eleştiri ve görecelilik ile bağlantılı olarak ortadan kalkan netlik, ütopyandan beslenen distopyanın içinden tekrar ütopya çıkarmasının da teorik zeminini oluşturur. Söz konusu teorik zemin tahakkümcü ve özgürleştirici yapıları da belirginleştirir.

Miguel Abensour (2009) ise ütopyayı özgürleştirici siyasetin bir biçimi olarak yeniden düşünür. Ona göre klasik ütopyaların çoğu, baskıcı bir rasyonalizmin ürünü olarak, düzeni mutlaklaştırarak özgürlüğü kısıtlamıştır. Bu anlamda, ütopya bir idealler bütünü olmanın yanında, yönetme biçimi önerisi görevini üstlendiği ölçüde siyasal bir unsurdur. Abensour (2009), ütopyanın gerçek potansiyelinin, tam da bu baskıcı düşünceyi aşma kapasitesinde yattığını savunur. Ütopya, onun için, mevcut toplumsal ilişkilerin dışına çıkmayı mümkün kılan, henüz biçimlenmemiş bir özgürlük fikridir. Abensour'un özgürlük temelli ütopya anlayışı, klasik ütopyaların toplumu homojen ve tek tipçi olarak algılayan yapılarının ötesine geçmeyi hedefler. Bu yönüyle onun ütopya tanımı, yalnızca bir toplum tasavvuru değil, özgürlük için kurucu bir imge olmaktadır (Abensour, 2009, s. 112).

Reinhart Koselleck (2009) ise ütopya düşüncesinin tarihsel ve kavramsal dönüşümünü zaman bilinci üzerinden ele alır. Koselleck'e göre modern dönemde zamanın doğrusal olarak algılanmaya başlanması, ütopyanın geleceğe dönük olarak yeniden yapılandırılmasına neden olmuştur. Bu dönüşümle birlikte ütopya, yalnızca mevcut düzenin eleştirisi olmakla kalmaz, gelecekte gerçekleşmesi beklenen bir ilerleme fikriyle de özdeş hale gelir. Ancak bu ilerleme inancı da kendi içinde bir kriz potansiyeli taşır. Koselleck (2009, ss. 173-175), gelecek beklentisinin mutlaklaştırılmasının toplumsal hayal kırıklıklarına ve siyasal şiddete yol açabileceğini vurgular. Bu bağlamda, ütopyanın tarihsel gelişimi, krizle olan bağını hem muhtevası yönüyle hem biçimsel düzlemde korur. Koselleck'in kavramlar tarihine dayalı yaklaşımı, ütopyayı yalnızca bir fikir tarihi problemi olarak değil, aynı zamanda siyasal bir dönüşüm aracı olarak konumlandırır. Ütopyanın "kavram olarak krizle karşılaşması", onun düşünsel gücünü derinleştirir.

Ütopya, krizle birlikte düşünülmesi gereken bir varoluşsal ve siyasal zorunluluktur. Bu düşüncede Kumar, Abensour ve Koselleck, ütopya düşüncesini farklı kavramsal zeminlerde yorumlasalar da ortak bir paydada birleşirler. Onların yaklaşımları, ütopyanın statik bir ideal değil, dönüşen tarihsel koşullarla birlikte yeniden biçimlenen bir imkân olduğunu ortaya koyar. Tabii ki ifade edilen durum devletin dönüşen tarihsel koşullar içerisinde kendini yenileyen bir yapıda olması ile örtüşürken hakikat kavramının muhtevasıyla çelişmektedir.

Hakikat ve Devlet

Ütopya, toplum tasavvuru olmakla birlikte bir hakikat rejimi önerisi olma özelliğine de sahiptir. Bu hakikat, kimi zaman aşkın bir hakikatin dünyevi izdüşümü, kimi zaman da evrensel ilkelerle uyumlu bir toplumsal düzen tahayyülüdür. Ütopyaların çoğunda temel mesele, birey, toplum, devlet arasındaki ilişkinin hakikate dayalı olarak nasıl kurulduğudur (Ekren, 2022). Bu bağlamda, Alain Badiou'nun (2015) hakikat kavramı, Platoncu ütopya anlayışıyla birlikte ele alındığında son derece önemli bir çerçeve sunar.

Platon'un *Devlet* eseri, Batı ütopyacılığının ilk örneği olarak kabul edilir. Devlet, adaletin hakikati üzerine kurulmuş ve bu hakikatin koruyucusu olarak filozof kral figürünü önermiştir (Badiou, 2015). Platon'a göre hakikat idealar dünyasındadır ve bu dünyadaki düzen, ideal devleti ve ideal toplumu biçimlendirmek için bir model teşkil eder. Devlet, bu modeli gerçekleştirme çabasında olan bir ahlaki ve toplumsal organizmadır (Platon 2019, 380 a). Bu anlamda Platon'un ütopyası, sadece yönetim biçiminden değildir. Bir hakikate ulaşma yöntemi içerir ve yöntem biçimini bu hakikat üzerine inşa eder. Tüm bunlardan önce ise hakikate ulaşmanın unsurları, epistemolojik ve ontolojik kesinlik ardından, yöntemin şekillenmesi ile mümkündür.

Alain Badiou (2015), Platon'un *Devlet* adlı eserinde bu kadim mirası çağdaş düşünce bağlamında yeniden yorumlar. Badiou'ya göre Platon'un ütopyacılığı, hakikatin aşkın bir düzlemde değil, bir olay aracılığıyla ortaya çıktığı fikriyle örtüşür. Olay, mevcut bilgi sistemlerinin açıklayamadığı bir kopuştur. Bu kopuş, yeni bir hakikat düzenini mümkün kılar (Badiou, 2015). Ütopya, bu bağlamda bir olayın ardından gelen sürecin sonucu olarak ortaya çıkar. Farklı bir şekilde dile getirmek gerekirse, ütopya, olay tarafından yaratılan hakikate bağlı kalınarak kurgulanan yeni bir dünyadır.

Badiou (2015), hakikatleri dört alanda mümkün görür: sanat, bilim, aşk ve siyaset. Bu bağlamda ütopya, özellikle siyaset alanındaki hakikat olaylarının sonucudur. Bu düşünce, ütopyayı bir düşünceden çok bir etik ve politik eylem olarak konumlandırır. Platon'un *Devlet*'inde olduğu gibi, hakikat yalnızca bilinen değil, yaşanması ve uygulanması gereken bir ilkedir. Ancak Badiou (2015), bu ilkeyi aşkın idealarla değil, olaylar ve kolektif sadakat süreçleriyle temellendirir. Bu yaklaşım, "hakikat-tahakküm ilişkisi" ile de doğrudan

bağlantılıdır. Bu ilişki ütopyaların kurucu hakikat anlayışının zamanla tahakküme dönüştüğünü; bu tahakkümün ise distopyayı doğurduğunu savunur (Ekren, 2022, ss. 93-94). Ancak Badiou'nun hakikat anlayışı, bu tahakküm döngüsünü kırmayı mümkün kılacak bir siyasal etik ileri sürer. Zira Badiou'ya göre (2015), hakikat, iktidarın hizmetine girdiği anda artık hakikat değildir. Artık o sadece bir dogmadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde gerçek ütopya dogmaların ötesine geçebilme cesaretini ve sadakatini gösteren bir kolektif etkinliktir. Bu bağlamda, Platon'un ideal devlet tasarımıyla Badiou'nun hakikat teorisi, ütopyanın bir hakikat düzeni olarak inşa edilmesini mümkün kılar. Bunun yanı sıra söz konusu düzen ya mutlak bir akıl devleti ya da yıkıcı bir kopuşun ürünü olarak ortaya çıkabilir. Her iki durumda da ütopya, yalnızca bir toplum düşü değil, hakikatle oluşturulmuş siyasal etik tahayyüldür. Bu nedenle kriz zamanlarında ütopyanın yeniden doğuşu, hakikatin yeniden kurulma girişimidir. Hakikatin yeniden kurulma girişimi ya da doğuşu da kriz gibi mekândan bağımsız olamaz. Krizin emareleri ve sonuçları mekânlarda ortaya çıkan tezahürler aracılığı ile somutlaşır.

Umut Mekânları ve Krizleri

David Harvey, ütopya düşüncesini mekânla ilişkilendirerek ele alan en önemli düşünürlerden biridir. Özellikle *Umut Mekânları* (2008) adlı çalışmasında, ütopyaların salt zaman merkezli olmadığını, bununla eş zamanlı olarak mekânla örülü tahayyüller olduğunu vurgular. Harvey'e göre, mekânsal adaletsizlikler, kentsel dönüşümler ve neoliberalizmin kent mekânında yarattığı eşitsizlikler, ütopya düşüncesinin yeniden canlanmasına sebep olurken beraberinde radikalleşmeyi de getirir. Bu bağlamda ütopya, artık yalnızca geleceğe dair soyut bir arzu değil kentte, sokakta, barınma hakkında ve mekânsal adalet arayışında kendini gösterir (Harvey, 2008).

Harvey (2008), kapitalizmin mekânların sadece üretim ve tüketim nesnesi olarak görülmesini eleştirir. Neoliberal kentleşme politikaları, sosyoekonomik ayrımlarla kamusal alanları daraltmakta, bu ayrımları mekânsal haritalara yansıtarak kentleri ayrışmanın zeminine dönüştürmektedir. Bu şartlar kenti bir kriz mekânına dönüştürür. Mekânlar üzerinden görünür olan kriz, Harvey'e göre aynı zamanda bir potansiyel de içerir. Bu potansiyel yeni alternatif mekânsal yapıların ve kolektif isteklerin yeşerebileceği bir zemindir. Dolayısıyla "umut mekânı" kavramı, krizle mevcut mekânsal düzenin dışında bir yer arayışını temsil eder (2008). Harvey'in ütopyacı yaklaşımı, klasik ütopyaların merkezi planlamacı ve total düzen tahayyülünden farklılaşır. Ona göre ütopya, artık mutlak bir mekânsal model değil, dinamik bir karşı-pratik ve alternatif bir yaşam formudur. Bu anlayışta ütopya, yukarıdan inşa edilmez; aşağıdan kurulur. Direniş mahallelerinde, işgal evlerinde, halk meclislerinde ya da kooperatiflerde şekillenir. Bu yönüyle Harvey'in ütopyası, yalnızca tahayyül edilen bir gelecek değil, içinde bulunduğumuz mekânı dönüştürme iradesidir (Harvey, 2008, ss. 120-145).

20.yüzyılda görünürlüğü artan postmodern hakikat krizine karşı bir direnç alanı olarak ütopyanın yeniden gündeme gelmesi, Harvey'in "karşı-mekân" kavramıyla örtüşmektedir (Ekren, 2022). Distopik düzenin mekânsal izdüşümleri, duyarsızlaştırılmış kamu alanları, özelleştirilmiş şehir merkezleri, güvenlikli siteler ve marjinalleştirilmiş periferiler yeni bir ütopya arzusunu kaçınılmaz kılar. Harvey'in yaklaşımına göre ütopya artık yalnızca bir düş değil, "somut mekânsal alternatifler inşa etme" eylemidir (Harvey, 2008, s. 314). Harvey (2008), ütopyanın yeniden siyasal bir enerjiyi mobilize edebilmesi için "mekânsal adalet"in merkezde olması gerektiğini savunur. Bu bağlamda ütopya, eşitliğin ve özgürlüğün hayaliyle birlikte barınma, ulaşım, çevre, kaynak dağılımı gibi somut taleplerin kolektif biçimde dile getirildiği politik zeminidir. Bu durum, Bloch'un (2007, s. 199) "somut ütopya" kavramıyla da doğrudan ilişkilidir. Zira burada ütopya, düş kurmanın yanında, düşü örgütlemek demektir.

David Harvey, ütopya düşüncesini kentsel krizin merkezine koyar. Ona göre, ütopya artık "başka bir dünya mümkündür" söyleminin ötesine geçerek, "başka bir mekân mümkündür" diyebilen kolektif eylem biçimlerine dönüşmelidir (Harvey, 2008, ss. 148-149). Bu da gösteriyor ki, ütopya yalnızca zamanın değil, mekânın da siyasetidir. Bu durumda kriz, her ikisinde de dönüşüm için bir kapı aralar.

Kriz Anları ve Ütopya Arayışları

Ütopyaların tarih sahnesine çıkışı, çoğunlukla derin toplumsal sarsıntılar, siyasal çöküşler ya da tarihsel kırılmalarla örtüşür. Başka bir deyişle, ütopya bir istikrarın değil, bizzat istikrarsızlık anlarının ürünüdür. İnsanlık tarihinde ütopyaların yoğunluk kazandığı dönemler, aynı zamanda mevcut paradigmanın iflas ettiği, normların anlamını yitirdiği dönemler olmuştur. Thomas More'un *Utopia* adlı eseri, Avrupa'da feodalizmin çözülmeye başladığı, dinsel otoritenin sorgulandığı ve yeni bir toplumsal tahayyül ihtiyacının doğduğu bir dönemde kaleme alınmıştır. Bu bağlamda ütopya, yalnızca bir ideal toplum modeli değil, aynı zamanda bir tarihsel çare arayışıdır.

Fransız Devrimi, ütopya düşüncesi için bir başka dönüm noktasıdır. Devrim, yalnızca eski düzenin yıkımı değil; aynı zamanda yeni bir dünyanın kurulabileceği yönünde kolektif bir inancın ortaya çıkması anlamına gelmiştir (Dağtaşoğlu, 2019). Saint-Simon ve Owen gibi sosyalist düşünürlerin ütopyacı modelleri, kapitalizmin ilk büyük krizleri karşısında geliştirilen alternatif toplum tasavvurlarıdır. Bu modeller, sanayi devrimiyle birlikte artan eşitsizlikleri, emek sömürüsünü ve yabancılaşmayı ortadan kaldıracak ideal yapılar olarak sunulmuştur. 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki dünya savaşı sonrasında gelişen postmodern düşünce ikliminde hakikat ve üst anlatılar sorgulanır olmuştur. (Dağtaşoğlu, 2019). Bu gelişmeler ise ütopyacı düşüncenin hem gerilemesine hem de dönüşmesine neden olmuştur. Bu dönemde ütopya yerini büyük ölçüde distopyalara bırakmış, özellikle George Orwell ve Aldous Huxley gibi yazarlar, ütopyanın baskıcı ve totaliter biçimlere

dönüşebileceği yönünde güçlü eleştiriler getirmiştir. Bu distopyalar dahi, dolaylı yoldan ütopyacı arzuyu diri tutmuş ve daha adil, daha özgür toplumlar için yeni arayışlara zemin hazırlamıştır. Soğuk Savaş dönemi, ideolojik kutuplaşmanın damgasını vurduğu bir zaman dilimi olarak, ütopyaların sistematikleştirildiği ancak aynı zamanda felce uğradığı bir çağdır. Sovyet tipi sosyalist ütopyalar, pratikte baskıcı rejimlere dönüşerek ütopya düşüncesinin meşruiyetini zedelemiş; bu durum postmodern dönemde ütopyaya yönelik kuşkucu bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir (Ekren, 2022). Bu tarihsel arka plan, postmodern ütopyaların "mutlak bir gelecek tahayyülünden" ziyade, çoklu ve çoğul alternatiflere odaklanan biçimlere evrilmesine neden olmuştur (Ekren, 2022, ss. 96-98). Tarihsel kırılma anları, ütopyayı sadece krizden kaçış değil, krizi bir yaratım mekânı olarak görmeyi mümkün kılar. Bu bağlamda ütopya, geçmişin tekrarı değil, kırılmanın içinden geçen bir sıçramadır; Bloch'un (2007, s. 219) ifadesiyle henüz olmayanın aranışıdır. İdeal olanın aranışında ana refearans ise mevcut siyasal ve toplumsal yapıdır. Krizde ya da çöküş içinde olan toplumlar, neyin yanlış yapıldığı noktasında referans oluşturarak ideal toplum düş'ünün de temelini atmış olurlar.

Siyasal ve Toplumsal Çöküşten Yaratıcı 'Düş'e.

Toplumsal ve siyasal kriz anları, var olan düzeni sorgulatmakla birlikte, o düzenin alternatiflerinin düşünülmesini de mümkün kılar. Bu yönüyle kriz, yıkıcı olduğu kadar yaratıcı bir potansiyele sahiptir. Bloch'un (2007) felsefesinde kriz, henüz olmayanın arandığı bir boşluk olarak görülür. Bu boşluk, yalnızca kaybın değil; aynı zamanda hayal gücünün, yaratıcılığın ve politik tahayyülün doğduğu zemindir. Kriz, gündelik yaşamın durağanlığını bozarak bireyin ve toplumun düşünme biçimlerini sarsar. Bu sarsılma ütopyanın yeniden kurgulanabileceği bir düşünsel alan açar.

Bu bağlamda yaratıcı düşünme, kişiye özgü bireysel bir bilişsel beceri değildir. Toplumsal dönüşümün önkoşulu olan kolektif bir bilinçlenme biçimidir de. Ütopya, kriz anlarında bu kolektif düşünce pratiğinin görünür hale geldiği bir yapıdır. Ütopya tam da bu noktada devreye girer. Jameson (2005), bu durumu "Hiçbir ütopya, mevcut düzen istikrarlıyken ve toplum kriz yaşamazken ortaya çıkmaz." şeklinde ifade etmiştir. Ütopya, mevcut düzenin düşünsel sınırlarını aşmaya yönelik bir girişimdir. Kriz ise bu aşımın tetikleyicisidir.

Postmodern dönemde gerçekliğin çöküşüyle birlikte hakikatin yerini temsilin aldığı, bu durumun ise ütopya düşüncesini zayıflattığı; ancak aynı zamanda, bu zayıflama sürecinin tam da ütopyanın geri dönüşü için bir fırsat yarattığı görülür. Zira gerçekliğin parçalanması, yeni anlam üretim biçimlerine ve yeni dünyaların tahayyülüne kapı aralamaktadır (Ekren, 2022, ss. 81-82). Burada yaratıcı düşünce, yalnızca teknik bir beceri değil, politik bir direniş formudur. Mevcut krizin yarattığı boşluk, bu direnişi mümkün kılar.

Badiou da (2015, s. 236) yaratıcı düşünmeyi, "hakikat olayı"ndan sonra gelen sadakat sürecinde konumlandırır. Hakikat, bir kırılma ânında doğar; bu olayın ardından gelen yaratıcı süreç, dünyayı yeniden kurma edimidir. Dolayısıyla ütopya, yalnızca krize tepki vermek değil, krizin içinde yeni bir düzen düşünmektir. Bu düzen ise yaratıcı düşüncenin sonucu olarak ortaya çıkar (Badiou, 2015).

Abensour'un özgürlük temelli ütopya anlayışı da bu bağlamda önemlidir. Ona göre ütopya, kriz tarafından zorunlu hâle gelen bir özgürlük deneyidir. Yaratıcı tahayyül, baskıcı düzenin rasyonel sınırlarını aşan bir "başka türlü düşünme" pratiğidir (Abensour, 2009). Bu düşünce, yalnızca yeni bir sistem arayışı olarak görülemez. Başka türlü düşünerek sistemin dışındaki olasılıkların hayal edilmesidir. Harvey ise yaratıcı ütopyacılığı, mekân üzerinden kurar. Neoliberal kentleşmenin krizleri karşısında yaratıcı alternatifler geliştirmek, onun ütopya anlayışının temelini oluşturur. Harvey'e göre yaratıcı tahayyül, somut karşı-mekânların örgütlenmesiyle vücut bulur. Bu yönüyle yaratıcı düşünme, krizle yüzleşmenin ve bu krizden bir gelecek üretmenin en etkili yollarından biridir (Harvey, 2008). Siyasal ve toplumsal çöküş yalnızca bir son değildir aynı zamanda yaratıcı ütopyacı düşüncenin başlangıcıdır. Bu düşünce, krizle sarsılmış olan normatif kurallar bütünün ya da otoriter yapının ötesine geçerek, yeni bir anlam ve düzen yaratmaya yönelir. Bu nedenle kriz, yalnızca bir çözülme olarak düşünülemez, ütopyanın doğmasına zemin hazırlayan bir ana etkendir. Bu açıdan kavramın tanımlanması esnasında tüm yönlerin göz önüne alınması önem arz eder.

Kavramsal Açıdan "Kriz"

Reinhart Koselleck, kavramsal tarih yöntemiyle modern kavramların tarihsel süreç içerisinde nasıl değiştiğini ve farklı toplumsal bağlamlarda nasıl anlam kazandığını analiz eder. Bu bağlamda, "kriz" kavramı da tarih boyunca çeşitli anlamlar ve işlevler kazanmış bir kavram olarak öne çıkar. Koselleck'e göre kriz, tarihsel olarak yalnızca ani, geçici ve yönetilmesi gereken bir sorun ya da felaket anı değildir. Toplumsal yapıların ve siyasi sistemlerin zorlandığı, yapısal değişimlerin dönüşümlerin tetiklendiği, belirsizliğin arttığı bir dönemdir. Bu anlamda kriz, bir açıdan "tehdit" bir açıdan da "fırsat" boyutunu içerir. Bir yandan mevcut düzenin devamını zorlaştıran ya da tehlikeye atan bir durumken, diğer yandan yeni düzenlerin, yeniliklerin ve alternatif geleceklerin mümkün kılındığı bir aralıktır.

Koselleck (2009), kriz kavramının modern çağda özellikle 18. ve 19. yüzyıllarla birlikte belirginleştiğini vurgular. Bu dönemde, siyaset, ekonomi ve toplumsal yapılar çok daha hızlı değişimlere maruz kalmış, dolayısıyla kriz kavramı da bu hızlı değişimlere karşılık olarak şekillenmiştir. Kriz, artık yalnızca yönetilmesi gereken ani bir tehlike olmasının yanı sıra bir yandan da tarihsel bir dönemeç, geçiş ve dönüşüm anıdır. Bu bağlamda Koselleck'in kriz kavramı, klasik anlamının ötesine geçerek belirsizlik ve karar anı olarak da tanımlanır. Kriz anı, geçmişin artık geçerliliğini yitirdiği, geleceğin ise henüz netleşmediği bir aralıkta

bulunur. Bu durum, toplumsal aktörler için bir yandan korku kaynağıyken, bir yandan da umut vaat eden bir fırsat alanı yaratır. Kriz bu açıdan, hem kaotik hem de yaratıcı bir süreçtir.

Koselleck'in (2009) kavramsal tarih perspektifi, kriz kavramının ütopya düşüncesiyle yakın bir ilişki içinde geliştiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Çünkü kriz anları, mevcut düzenin sınandığı, eleştirildiği ve alternatif geleceklere dair umutların, hayallerin ve ütopyaların şekillendiği anlardır. Ütopyalar, kriz anlarında ortaya çıkan belirsizlik ve kopuşlardan beslenir. Bu kopuşlar, daha iyi bir dünyanın mümkün olduğu fikrini güçlendirir. Bu bağlamda Koselleck, krizi sadece yıkıcı bir olgu olarak görmez, bununla birlikte, yeni düzenlerin ve ütopyaların doğduğu, umutların filizlendiği tarihsel bir süreç olarak kavrar. Koselleck'in kavramsal tarihinde kriz kavramı çok katmanlı, çift yönlü bir anlam kazanmış, modernliğin önemli bir tarihsel ve kavramsal dinamiği olarak anlaşılır. Bu çerçevede kriz, ütopya düşüncesinin ve toplumsal değişim süreçlerinin merkezi kavramlarından biri haline gelir (Koselleck, 2009).

Olay ve Kriz

Badiou'nun (2015) felsefesi, özellikle olay kavramı etrafında şekillenir. Olay, Badiou'ya göre mevcut olanın yapısal çerçevesinde önceden kavranamaz olan bir kopuştur, var olan durumu kesintiye uğratan, yeni bir hakikat sürecinin başlangıcını işaret eden radikal bir değişim anıdır. Bu bağlamda kriz, olayın ontolojik koşulu olarak düşünülebilir. Zira olay, ancak var olan düzenin bir kriz yaşadığı, anlamın ve düzenin sarsıldığı koşullarda ortaya çıkabilir. Badiou'nun olay anlayışı, klasik anlamda krizle eşdeğer değildir. Fakat Badiou'ya göre kriz ile olay arasında içkin bir ilişki vardır. Olay, kriz anlarında ortaya çıkan ve daha önce tahmin edilemeyen bir hakikatin açığa çıkmasına neden olan bir aşamadır. Bu bağlamda olay, ütopyacı düşüncenin yeniden canlanabileceği bir eşiktir. Çünkü mevcut yapıların yıkıldığı ve anlamın parçalandığı kriz anlarında, bireyler ve topluluklar yeni bir hakikat düzenine bağlanma olanağı bulurlar. Bu yeni hakikat, geçmişin mantıksal sürekliliğini kesintiye uğratarak alternatif bir gelecek tahayyülünü mümkün kılar. Dolayısıyla Badiou'da kriz, edilgen bir felaket değil, etkin bir öznenin hakikate sadakat" göstermesiyle yön değiştirebilen yaratıcı bir potansiyeldir. Burada "sadakat" kavramı önemlidir. Olaydan doğan hakikate sadık kalan özne, bu yeni hakikatin izini sürer ve onu toplumsal alana taşır. Bu süreç ütopyanın, yalnızca bir tasavvur değil, tarihsel bir praksis olarak yaşanabileceği zemini oluşturur. Badiou, (2015, s. 236).

Ütopyanın Yeniden Siyasallaştırılması

Abensour, ütopya düşüncesini modern siyasetin ve eleştirel düşüncenin merkezine koyan bir düşünürdür. Onun ütopya anlayışı, ideal bir toplum ve gelecek tasavvurlarıyla sınırlı kalmaz, aynı zamanda mevcut egemen aklın ve iktidar biçimlerinin radikal bir eleştirisi

olarak işler. Abensour'a (2009) göre ütopya, var olanla yetinmeyi reddeden, tarihin akışına müdahale etme iradesi taşıyan bir düşünsel ve siyasal eylemlilik biçimidir. Bu yönüyle ütopya, kriz anlarında bir kaçış ya da hayal dünyasına sığınma olmadığı, bilakis siyasal bir çağrı ve etkin bir karşı duruş haline gelir. Abensour, özellikle (2009, s. 45) "siyasetin yeniden icadı" fikriyle, ütopyayı yeniden siyasal hale getirme çabası içindedir. Çünkü modernliğin rasyonalist iktidar biçimleri, siyaseti teknokratik bir yönetime indirgerken, ütopya düşüncesi bu kapanmaya direnen bir alan açar. Bu direnç, kriz zamanlarında daha da belirginleşir. Zira kriz, yalnızca mevcut yapının çatladığı bir an değil, aynı zamanda alternatif siyasal tahayyüllerin filizlenebileceği bir verimlilik alanıdır. Abensour'a (2009) göre ütopya, var olanın ötesini düşünmeye çağıran "başka türlü bir dünyaya duyulan arzu"dur. Bu arzu, pasif bir beklenti değil, aktif bir karşılaşma ve kolektif bir eylem potansiyeli taşır. Krizler, bu arzuya gerçeklik kazandıran, ütopyanın düşünsel sınırlarını genişleten dönemlerdir. Çünkü krizle birlikte, meşruiyetini yitiren otoriteyle birlikte kurumlar ve anlamını yitiren değerler gün yüzüne çıkar. Bu görünürlük, ütopyanın yeniden siyasal bir güce dönüşmesini mümkün kılar. Ayrıca Abensour (2009) için ütopya, totaliterleşmiş ya da otoriterleşmiş "tekil ütopyalara" karşı da bir uyarıdır. O, ütopyayı donmuş bir model olarak görmek yerine, sürekli açılan ve çoğul anlamlar taşıyan bir imkân alanı olarak görür. Bu bağlamda ütopya, kriz karşısında bir çözüm önerisiolmanın yanında, aynı zamanda çözümün kendisinin demokratik, çoğulcu ve eleştirel yollardan düşünülmesi için bir çerçevedir. Bu yönüyle Abensour, ütopyayı hem krizlerin eleştirisi hem de kriz sonrası yeniden inşa süreçlerinin temel etik ve politik yönelimi olarak konumlandırır.

Abensour'un düşüncesinde ütopya, krizle beslenen, krizden doğan ve krizi dönüştürücü bir siyasal alan yaratan bir güçtür. Bu güç, sadece hayal kurmakla kalmaz, siyasal eylemin zeminini kurar. Bu da bize, ütopyanın krizsiz ortaya çıkamayacağını, çünkü ancak krizle birlikte mevcut olanın ötesinin düşünülür ve hissedilir hale geldiğini gösterir.

Sonuç

Bu makale, ütopyaların ancak kriz dönemlerinde ortaya çıkabileceği tezini teorik katmanlarıyla ele alarak, ütopyanın salt bir kaçış değil, yeniden inşa pratiği olduğunu ortaya koymuştur. Bloch'un "somut ütopya" kavramı, bu sürecin temel argümanını oluşturur. Kriz, Bloch'a göre, yalnızca bir yıkım anı değil, "henüz olmayan"ın bilincine varılan diyalektik bir eşiktir. Bu eşikte, ütopya geçmişin hayallerinden sıyrılarak, geleceğin maddi imkanlarını şekillendiren bir pratiğe dönüşür. Jameson'ın ütopyayı "ideolojinin son kalesi" olarak tanımlaması, bu çatışmanın merkezindeki paradoksu açıklar. Ütopya, mevcut düzenin krizini ifşa ederken, aynı zamanda onun ötesine geçmenin dilini de üretir. Jameson'un "bilişsel haritalama" metaforu, ütopyanın yalnızca bir tasavvur olmadığını, neoliberalizmin parçaladığı toplumsal bağları yeniden ören bir strateji olduğunu gösterir. Bu bağlamda postmodern dönemde hakikat krizinin derinleşmesi, ütopyaları geçmişin

katı modellerinden arındırarak, daha esnek ve çoğulcu tahayyüllere zorlamıştır. Bu zorlamanın temelindeki hakikat krizi "arzulanan dünya" ütopya ile "endişe uyandıran tasavvur" distopya arasındaki sınırı belirgin olmayan bir hale getirmiştir. Kumar'ın ütopya ve distopya arasındaki geçirgen sınırlara dikkat çeken analizi, bu çalışmanın önemli bir vurgusunu destekler. Her ütopya bir nevi kendi distopyasını içinde barındırır. Thomas More'un *Utopia* adasından Huxley'in *Cesur Yeni Dünya*'sına uzanan tarihsel seyir, ütopyaların totoliter bir yapıya bürünme riskini barındırdığını kanıtlar. Ütopyaları farklı bir bakış açısıyla ele alan Abensour'un "özgürleştirici ütopya" kavramı, bu kısır döngüyü kıracak bir perspektif sunar. Abensour'a göre ütopya devlet aygıtını taklit etmek yerine, onun dışında kalan özgürlük alanlarını kurar. Bu yaklaşım "tahakküm-ütopya gerilimi"ne bir yanıt niteliğindedir. Ütopya, ancak iktidarın dilinden kaçındığı ölçüde özgürleştirici ölçüde olabilir.

Koselleck'in kavramlar tarihi metodolojisi, kriz ve ütopya arasındaki bağı daha da derinleştirir. Koselleck için kriz, yalnızca bir çöküş değil, zamanın tarihselliğe dönüşümü sürecidir. Modernliğin ilerleme inancı, ütopyaları geleceğe sabitleyerek onları statik bir ideal haline getirmiş olsa da, Koselleck'in analizi, ütopyanın dinamik ve tarihsel olarak kırılgan bir kavram olduğunu hatırlatır**.** Bu perspektif, Badiou'nun "hakikat olayı" kavramıyla örtüşür: Ütopya, bir kopuş anında doğar ve ancak kolektif bir sadakatle sürdürülebilir. Badiou'nun Platon yorumu, ütopyanın bir "felsefi devlet" projesi olmaktan çıkıp, bir siyasal etik meselesine dönüşmesini sağlar. Harvey'in "umut mekânları" ise, ütopyayı soyut bir fikirden somut bir mücadele alanına taşır. Neoliberal kentlerin yarattığı mekânsal adaletsizlikler, ütopyayı artık bir edebiyat türü olmaktan çıkarıp, kentsel hareketlerin pratiğine dönüştürür. Harvey'in vurguladığı gibi, "ütopya mekânsız olamaz"; park işgallerinden dayanışma ağlarına uzanan pratikler, Bloch'un "somut ütopya"sını hayata geçirir. Bu bağlamda ütopya, sadece bir düş değil, krizle şekillenen bazı durumlarda krizi şekillendiren bir politik hareket alanı, kolektif isteklerin yoğunlaştığı ve her daim umut ile döngüselliğini devam ettirebilen bir gelecek tahayyülüdür.

Etik Kurul Onayı	Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.
Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Ethics Committee Approval	Ethics committee approval was not required for this study.
Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author declares that they have no conflict of interest.
Grant Support	The author declares that no financial support was received for this study.

Kaynakça/References

Abensour, M. (2009). Ütopya: Thomas *More'dan Walter Benjamin'e* (A. U. Kılıç, çev.). Versus Kitap.

Badiou, A. (2015). *Platon'un devleti* (N. Özyıldırım & S. Kılıç, çev.). Metis Yayınları.

Bloch, E. (2007). *Umut ilkesi-1* (T. Bora, çev.). İletişim Yayınları.

Dağtaşoğlu, A. E. (2019). Çağdaş felsefede ana akımlar. N. Durak (Ed.), *Felsefe tarihi* içinde (s. 595–640). Lisans Yayıncılık.

Ekren, K. (2022). *Postmodern hakikat eleştirisi bağlamında ütopya ve distopya arasındaki döngüsel ilişki* (Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne) https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden alınmıştır.

Harvey, D. (2008). *Umut mekânları* (Z. Gambetti, çev.). Metis Yayınları.

Jameson, F. (2009). Ütopya denen a*rzu* (B. Aydar, çev.). Metis Yayınları.

Koselleck, R. (2009). *Kavramlar tarihi*: *politik ve sosyal dilin semantiği ve pragmatiği üzerine araştırmalar* (A. Dirim, çev.). İletişim Yayınları.

Kumar, K. (2005). Ütopyacılı*k* (A. Somel, çev.). İmge Kitabevï Yayınları.

Kumar, K. (2006). *Modern zamanlarda ütopya ve karşıütopya* (A. Galip, çev.). Kalkedon Yayıncılık.

Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern durum* (İ. Birkan, çev.). Bilgesu Yayıncılık.

Platon. (2019). *Devlet* (S. Eyüboğlu, çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.